

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan

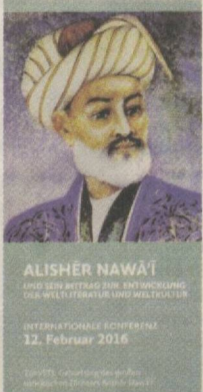
e-mail: info@uzas.uz

2016-yil 19-fevral №8 (4355)

ГЕРМАНИЯДА НАВОИЙХОНЛИК

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг фармойишига асосан буюк ўзбек шоири ва мутафаккири Алишер Навоий таваллудининг 575 йиллиги мамлакатимизда кенг нишонланмоқда.

9 феврал кuni Тошкентдаги Ўзбекистон Миллий боғида улуг шоир хайкали пойида давлат ар-боблари, хорижий давлатлар эл-чионаларининг вакиллари, жамоат ва маҳалла вакиллари, олий ўқув юртлири талабалари, коллеж ўқувчилари, мухлислар тўпланиб, буюк мутафаккирга ўз хурмат-эҳтиромларини изҳор этиб, қутлуг кунни муносиб нишонлади-лар. Шоирнинг унутилмас асарлари ўқилди, газалларига басталанган ашулалар янгради. Айниқса, Жанубий Корея, Хитой, Япония ва АҚШдан келган хорижлик талабалар ва тадқиқотчиларнинг шоир рубоийларини ўзбек тилида донда-дона қилиб ўқиб беришгани барчани завқ-лантириб юборди. Шундан сўнг тантаналар Навоий кўчасидаги шоир хайкалининг олди-га кўчди. Жўшқин мушоира давом этди...

даврига оид "Маъжolis ун-ушшоқ" (-Хусайн Бойқарога нисбат берилди), "Меърожнома", Алишер Навоий "Хамса"сининг нодир нусхаси, Навоийнинг шеърлар мажмуаси бор. Кутубхонада адабиётга оид мавжуд 142 қўлёзмадан 18 таси Темурийлар даврига тегишлидир.

Шу маънода маърузалар қизгин ўтганига бир мисол келтириб ўтай. Айрим маърузаларда адабиётимиз тарихи тўғрисида, хусусан, "чигатой тили" ва "чигатой адабиёти" каби эскича тушунчалар ҳам қулоққа чалинди. Ўзбекистон делегацияси аъзолари бунга муносиб изоҳ бериб, ҳозир бундай атамалар ишлатилмаслиги, балки бу маъноларда муомалада "эски ўзбек тили", "эски ўзбек адабиёти" деган иборалар қўлланиши мақсадга мувофиқлигини айтиб ўтдилар.

Берлин давлат кутубхонасига Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг совғаси сифатида Алишер Навоийнинг 10 томлик "Асарлар" мажмуаси топширилди.

Конференция туздан кейин Ўзбекистоннинг Германиядаги элчихонаси мажлислар залида давом этди. Залда уч юзга яқин одам жам бўлган эди.

Саволларга сероб маърузалар мақом кечасига уланиб кетди. Зал дилтортар ўзбек наволарига тўлди. Германияда фаолият юритаётган кўп давлатларнинг элчилари нодир ўзбек санъатининг ёрқин намойиши гувоҳига айландилар. Ўзбекистон халқ артисти Муножот Йўлчиева бошлиқ санъаткорларимиз барчани Алишер Навоий газаллари билан айтиладиган "Мубтало бўлдим сенга", "Ултурғуси", "Қоши ёсинму дейин", "Муножот", "Чўли Ирок" сингари мумтоз ашулалардан баҳраманд этишди.

Мамнуният билан таъкидлаш лозимки, Алишер Навоийнинг таваллудига 575 йил тўлиши муносабати билан Германиядаги сермазун адабий-маданий-маърифий тадбирни юксак савияда ўтказишда Ўзбекистоннинг Германиядаги элчихонаси жамоасининг хизматларини алоҳида таъкидлашни истардик. Улуг шоирга бағишланган халқаро конференция ўзбек халқи маданиятининг чинакам байрамга айланди.

Истақ тарихида бир мулоҳазани айтишни лозим топаман: Германия Алишер Навоийга бағишланган халқаро конференция ўтказган биринчи Европа мамлакатиди бўлди. Ҳундай шундай халқаро конференциялар Францияда ва Америка Қўшма Штатларида ҳам ўтказилса, айни мудида бўлур эди.

Алишер Навоий ўзининг "Фарҳод ва Ширин" достонига катта гурур ва ишонч билан шундай ёзган эди:

Не мулк ичраки бир фармон йибордим, Анинг забитига бир девон йибордим...

Ҳа, шоир ўз сўзида турди: бир девон юбориб, Германиядаги мамлакатни забт этиб қайтди.

Мухаммад АЛИ, Ўзбекистон халқ ёзувчиси

ҲАВАСИМ КЕЛАДИ СЕНГА, БОЛАЖОН!

Беғубор болалигини соғинмайдиган одам бўлмаса керак. Ҳаёт деб муҳтарам волдасини, бойлик деб падари бузрукворини, дунё деб тугилиб кўз очган табаррук гўшасини англайдиган, энг тоза ва маъсум чочларини тусамайдиган кишини учратиш қийин, албатта. Мен болалик деганда завқу қувонч, ширин орзуларни эмас, қорним нонга тўймаганини, дурустроқ кийина олмаганини эслайман.

Бизнинг болалигимиз шаҳар кезиш, кинога тушиш, театрга бориш нарида турсин, узок қишлоқларга тақдир тақозоси билан палахмоннинг тошидай тушиб, ўрнашиб қолган холанг ёки амакингичига бориш ҳам даргумон бўлган. Мактабга чиқишимиз ҳам ота-онамизни унчалик қувонтирган, деб бўлмайдик. У замонларда боғча уёқда турсин, қишлоғимиздаги ягона мактабда на парта етарди, на синф хонаси. Бунинг устига бошланғич синфлардаёқ болалигини ўзига хос манзиллари белгилаб қўйилган эди. Бу манзил уйимиз, колхоз даласи ва

яна уйимизни ўз ичига олар, яъни эрталаб мактабга ўқишга борардик, бир-икки соат тигиз

Ким эдигу ким бўлдик

лаштирилган дарсларни ўтардик, кейин далага борардик ва эзилгунча ишлаб қора хуфтонда уй-уйимизга қайтар эдик. Бизнинг мактабимиз ҳам, ўйингоҳимиз ҳам, дам олиш жойимиз ҳам ҳайхотдек далалар эди. Сира хотирам-

дан кўтарилмайди: Сулаймонов ва Азизхўжаев деган домлаларимиз бир гуруҳ спортга ихлосманд болаларнинг битта стадион қуриб беришларини сўраб, юқорига ёзган аризаларини уоштирганликда айбланиб, ўқитувчиликдан четлатилган. Яна бир ҳолатни ажабланиб хотирлайман: етмишнчи йилларда бокс бўйича ўзбеклардан биттагина жаҳон чемпиони чиқди - Руфат Рискиев. Ўзбекистон оммавий ахборот воситалари бу фавқуллода воқеани тарғиб қилди. Ҳатто "Тошкентлик йўлбарс" номли мақола газеталардан газеталарга кўчириб босилганини эслайман. Ўзбекдан чемпион чиқиши ўша давр учун қутилмаган ҳодиса эди. Бироқ миллатимиз толеига битган биттагина чемпион ҳақида собиқ мамлакатнинг марказий нашрлари бирорта юракларни "жиз" эттирадиган чиқиш қилганини эслай олмайман.

Давоми иккинчи саҳифада.

ҚЎРҒОНИМСАН ҲАМ ЛОЛАМ

Инсон бу дунёга бахтли яшаш учун келади. Бахтли ҳаётнинг шарти эса, аввало, соғломликдир. Аслида Оллоҳ таоло инсонни соғлом ва мукаммал қилиб яратган. Саломатлиқни мустақкамлаш учун соғлом турмуш тарзига риоя қилиш лозим. Саломатлиқнинг бош мезонларидан бири жисмоний тарбия билан шуғулланиш, спортга ошно тутинишдир. Соҳибқирон Амир Темури бобомиз ҳам фарзанду набиралари тарбияси, саломатлигини ўзи назорат қилган.

"Темури тузуклари"да соғломлик ҳақида шундай сўзларни ўқисиз: "Қатъийлик, сабр-чидамлик соғлиғу сергаклик, эҳтиёткорлик ва шижоат соҳиб бўлган инсон ҳар қандай машаққатли ишни амалга оширишга қодир". Муаррихларнинг ёзишича, Темурибоннинг ўзи болалигидеёқ ҳарбий-спорт ўйинлари, машгулотлари билан жиддий шу-

гулланган, бадани ва руҳини чиққирган. Жисмоний тарбияни махсус навкар-мураббийлардан олган. Тарихчилар таъкидлаганидек: "Темурибон ёшлиғидеёқ ақлининг тиниклиги ва жасурлиги билан ажралиб турарди".

Бугун спорт билан шуғулланган болаларнинг интеллектуал салоҳияти ҳам бошқаларникига қара-

ганда юқори бўлишини фан ва тиббиёт ҳам исботлаб турибди.

Шу боис, ҳукуматимиз томонидан истиклолимизнинг илк йиллариданоқ бола-

лар спортга катта эътибор бериб келинмоқда. Президентимиз шу йилнинг 11 февраль кунини Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси Ҳомийлик кенгаши-

Ифтихор

нинг навбатдаги йиғилишида таъкидлаганидек: "Илгари бугунгидай замонавий сузиш ҳавзалари, теннис кортлари ёки гимнастика заллари етти ухлаб тушимизга ҳам кирмас эди. Мисол учун, сузиш деганда ариқ ёки каналларда, оддий санитария талабларига ҳам жавоб бермайдиган лойқа сув ва ҳовузларда чўмилишни тасаввур қилар эдик".

Бундан ўн йиллар олдин ёшларимиз 43 турдаги машгулотларга қатнашган бўлса, бугунги кунда улар 59 спорт тури билан шуғулланаётгани бу соҳадаги ютуқларимизни кўрсатади. Энг муҳими, ҳамюртларимиз спортнинг нима эканлигини, унинг қандай қунга эгаллигини тيرانроқ англай бошладик.

Давоми иккинчи саҳифада.

БОБУР ВА БОБУРИЙЛАР. БИБЛИОГРАФИЯ

Жаҳон маданиятига ўзининг бекиёс тарихий мероси билан улкан ҳисса қўшган Заҳириддин Мухаммад Бобурнинг ҳаёти ва ижоди беш асрдан зиёд вақт мобайнида ўрганилиб келинаётди. Москвадаги "Издательство Восточной литературы" нашриётида чоп этилган "Заҳириддин Мухаммад Бобур. Бобурийлар. Библиография" деб номланган мухташам нашр ҳам ана шу йўлдаги улкан ва муҳим қадам бўлди.

Ушбу китобга дунёнинг турли тилларидаги Бобур, Бобурийлар ва уларнинг меросига доир жуда кўп маълумотлар жамланган ва муайян тизимга солинган. Тузувчи-муаллиф шарқшунос олим Ш.Рустамхўжаевнинг сўзбошида ёзишича, библиография асосини Ўзбекистонда ва хорижий мамлакатларда чоп этилган нашрлар, оммавий ахборот воситаларидаги чиқишлар, илмий журнал, ри-

сола ва тўпламларга илова қилинган материаллар тиллар бўйича эмас, балки кирилл, лотин ва араб алифболари бўйича гуруҳланган. Япон, хитой ва айрим кавказ халқлари ёзувларидаги материаллар алоҳида илова тарзида киритилган.

Шубҳасиз, мазкур библиография Бобур ва Бобурийлар сулоласи тарихи ҳамда ижодий меросининг ўрганилиши, адабиёт ва санъатда ёритилиши тўғрисида етарлича маълумот беради.

Россия ФА мухбир-аъзоси, таниқли олима А.В.Диббо тузувчи Ш. Рустамхўжаевнинг кўп йиллар давомида турли тиллардаги биографик маълумотларни йиғиб ва тартибга солишда улкан ишга қўл урганини чинакам фидойилик, деб баҳолайди. Китобга машхур олиманинг сўзбошиси ҳам илова қилинган.

Янги нашр

ТАМАДДУН ТОЖИДАГИ ЖАВОҲИР

Иккинчи мақола

Биз киммиз?

Соҳибқирон Амир Темури давридаги Самарқанднинг бор буй-басти, албатта, илм-фан, санъат, маданият ва маънавият раванқи билан боғлиқ. Темурибон юксак маънавият ва маданият соҳиб бўлганлари боис бепоён салтанати худудларидан олим адиблар, мусаввиру машоққлар, меъмор хунармандларни пойтахтга қорлайди. Уларнинг ижод қилиши учун зарур шарт-шароит яратилиб, гамхўрлик қилинади. Амир Темурининг ўзи, ўғиллари, аёллари ва набиралари улугвор мадрасалар, хожақоҳлар бунёд этишади. Мударрис ва толиби илмлар зарур маблағ билан таъминланади. Натижада, Самарқанд XIV-XV асрларда Шарқдаги улкан ижодий лабораторияга айланади.

Давоми иккинчи саҳифада.

Абдулла ШЕР

ОҚ ДУҲЁ, ОНПОҚ ДУҲЁ

(Шу номдаги туркумдан)

ҚОР ЁҒМАДИ

Барглари тўқолмай Шилдирайди терагим. Биринчи қорни кутиб, Орзиқайди юрагим.

Қанийди шартларини Дўстларимга тарқатсам! Қор ёғмаса, ва лекин, Ёзиб бўлмас қорхат ҳам.

Қишнинг узун тунда Тўқий десам эртақ гар. Қорсизликдан ор қилиб, Беркинади эртақлар.

Уф тортиб тикиламан Чарақлаган осмонга... Жонга тегди шеър ёзиш, Ўтсаммикан дostonга?..

Лекин дoston қайқад! У ҳам қорга ўхшайди: Тушавермас чакирсанг, Осмонларда яшайди.

Бош урай деса қалам, Қочгандек бўлар қоғоз. Ҳаёлим дераздан Пайт пойлаб сакрар шоввоз.

Пастдан эса бўзраяр Менга қорсиз ҳақиқат. Майдалайди ивирсиб Соатларни дақиқа...

ЭРТАҚЛАРДАН...

Деразамга урилади қор — Шигабоқ қор ўхшаб питрага. Тарсиллаган товуш бегубор, Андак дағал, андак титраган.

Борлиқ юзини ҳали ёлмаган Оқлик билан ўйнар изғирин. Дурда-дурда шакар қоплаган Каби ҳовлим туюлар ширин.

Аста-секин оқарар йироқ, Ўйдим-чуқур, пастқамлик, қирлар. Яқин келар юракка шуңдоқ Нигоҳларим етмаган ерлар.

Кечиккан қиш ташлар илк қадам, Борлиқ ҳарир, юпқа оқ дунё. Шигабоқ қор кучган бу олам Эртақлардан келгандек гўё.

БИРИНЧИ ҚОР

Осмондан ажралолмай оппоқ, бокира Қор айланиб, зор айланиб тушади пастга. "Мен оппоқман, тенгиммас, — ер деб, — сира!" Дастлаб ермас, ёпишади хазону хасга.

Сўнг, сал ўтмай, аввал эриб ерининг тафтида, Кейин уни куча бошлар тобора маҳкам. Ва ер, туттиб оқ бекачини қалоқ қафтида, Силдиқлашиб бораверар аста ўзи ҳам.

Қор билан ер чирмашади шундай он сайин, Табриқлайди қағиллашиб қаргалар толдан: Осмон майин, ер ҳам майин, бор олам майин, Оппоқ дунё туғилади шу илк висолдан!

ШАРОҒАТ

Қор ёғади. Осмон оқлиги Ёйилади қора тупроққа. Чумчуқларнинг уринчоқлиги Малол келар яйдоқ буттоққа.

Қаргаларнинг қора қувончи Зумда тутар оппоқ оламини. Чет пайкалда бахтли куёнча Кемиради сўнгги қарамни.

Ҳовлиларда жуфт-жуфт мусиқа Бир-бирини тинмай сизлайди. Ҳар бир бола учқур ўзича — Яхмалақдан осмон излайди.

Юм-юмалоқ оппоқ умидлар Бормаса ҳам етиб нишонга, Қизларга қор отар йиғитлар Раҳмат айтиб бундай хуш онга.

Хаммаёқда руҳан ўзгарини, Кўринг қорнинг шарофатини: Ташқарига олиб чиқар қиш Юракларнинг ҳароратини.

АРАҒА

Чарақлаган қуёшда кўзини олар қор бугун, Ҳар учқун ерга тушган юлдуздек жимирлайди. Қарға учса, тўкилиб ялтироқ кумуш куқун, Норози шох қорайиб, газабкор қимирлайди.

Қишни сино қаршилар, ҳатто дарахтнинг пўсти, Кенгликни кенгайтириб, яшнар ёруғ суқунат. Бунда улугвор жимлик илоҳий нурнинг дўсти, Юрагининг уриши жимликни бузар фақат.

ЭСДАЛИК

Болаликда севардим қорни Сирпанмачоқ йўллари билан. Кучоқлардим ҳар гал баҳорни Совуққотган кўларим билан.

Ҳали-ҳануз қалбда муҳаббат, Соғинаман эртақларимни. Айланолмай гулга, оқибат Қолиб кетган куртақларимни.

Танчадаги эски чироқда Товланарди Чамбил чамани. Яқин келар эди йироқдан Гўруғлининг суюқ Ватани.

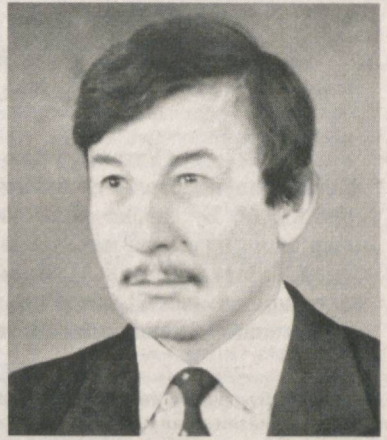
Қиш тунда Кўҳи Қоф томон Хотиралар ҳануз етаклар... Раҳмат, дейман шунда, танчажон, Мени шоир қилган эртақлар!

ИЛТИЖО

Қор ёғар. Совуқ шамол, Дўст бўл, менга бу тун, кел. Тутказай, дардимни ол Бамисли баҳорий ел.

Мен севган гулни, эвоҳ, Ўзиб кетди бошқаси. Девонаман, тилда оҳ, Бўлдим отнинг қашқаси.

Мажнун қолдирган тикан Умримга ботди, толдим.

Дунё жуда тор экан, Ҳеч ерга сизмай қолдим.

Дарчани қия очиб, Оқликка тикиламан. Сўнг дод дейишдан қочиб, Тушакка йиқиламан.

Шамолжон, ўтмишга бор, Қайтар оппоқ туйғумни. Тун бўйи босгин, эй қор, Ердек улкан қайғумни.

Тонгда кетсин фиғоним, Йўқолсин қоп-қора гам. Оққа буркансин жоним Оқаргандек бу олам!

ҚИШ ҲИКМАТИ

Кўринишдан оқ дунё ювош, Лекин ўйлаб қадам бос, ошна: Ё кўл синар, ё ёрилар бош, Ҳато қилса агарда пошна.

Мурувват ҒАФФОРЖОНОВА

СИР

Менга савол берасиз, она: "Шеър бўлди танаҳо сирдошинг? Севги қайдан йўқлади, болам, Ўн олтига тўлмаган ёшинг..."

Нетай, сўздан маст эди қалбим, Мен борлиқни суйдим, онажон! Суйиб, куйга айланиб қолдим, Ахир, ишқдан яралган жаҳон.

Сиз тилаган фарзанд бўламан, Оҳ, оналар сезиб айтади. Севиб қолдим, лекин биламан, У кетганди... Албат, қайтади...

Майли, сизга айтмай, онажон, Гумонингиз сезиб қолганман. Не қилайин, ваъдаси ёлгон Қалдирғочни севиб қолганман!

БАХТ

— Қўлингда не? — келди сўрагим... — Қўлимда бахт, мана, қарагин... — Нега бунча кичкина? Нега? — Шу ҳам етиб ортади менга. — Қандай нурли, қандай чиройли! — Берайинми сенга ҳам? — Майли...

ЎН ЕТТИГА ЕТДИ, ТУ...

— Оҳ, иссиқ-ку, кўл қуярмикан... — Берсанг, бахтинг кўнаяр экан.

— Фақат ҳасад куйдирар, билсанг, — Бахт кўнгилни қулдирар, билсанг.

— Мен ҳам бахтни баҳам кўраман. — Қандай яхши, масрур бўламан...

— Хайр! Боргин! Бергин! Кутмас вақт, Кўпчилик-ла бахтлидир бу бахт!

ЧИТТИГУЛ

Читтигулим, читтигул, Миттигина, митти гул. Ҳасратлашамиз бирга, Дилда бардош битди, гул.

Бўйинг онам бўйидай, Мунгли найнинг куйидай.

Шабнамми кўзёшларинг, Сени ким ранжитди, гул?

Бўлиб қолса баргинг чанг, Ҳўмраяди гулгунчанг, Ҳолим ёмон, ҳолим танг, Дил ҳижронни тотди, гул.

Кўнгил нега хижирлоқ, Гулбаргларинг қизил, оқ, Сенга таниш қизалоқ Ўн еттига етди, гул...

М.ҒАФФОРЖОНОВА 1998 йили Фарғона шаҳрида туғилган. "Юрт келажаги — 2015" республика кўриктанлови ғолиби. "Истеъдод мактаби" VII республика ёш ижодкорлар семинари иштирокчиси.

Чол-кампир ўзларида йўқ хурсанд — уларга Америкадан, кимсан, чет элда ўқиб юрган наби-раларидан совга келган эди! "Умид билан суқилган таёқ, бери кун берар мева-ю япроқ" дегани шудир-да. Ўзиям бўладиган бола эди-да набиралари — иши доим юришгани юришган эди. Унинг қачон ўқиб-ёзгани, дарс тайёрлаганини сезишмас, лекин кундалиги нуқул «5» баҳо билан тўла бўларди. Сағирни Оллоҳ қўллаши рост экан. Эр-хотиннинг якка-ю ягона қизлари турмушидан ажралиб қайтиб келган, тўрт яшар ўғилчасини олиб қолиб, ўзини бошқа бир лойиқ-қобил инсонга узатиб юборишган, яъни, бола етим ўсган эди. Тўри, бобожон билан бувижон овунч ҳам дастёр бўлган жигаргўшаларини эл қатори бўлмаса-да, харқалай, илоҳи борича дурустроқ едириб-қийдиришга уринишарди. «Бола бўлса, шўх бўлсин», деб бекорга айтишмас экан. Ерга урса кўкка сап-чийдиган, боз устига, ўлғудай қайсар эди, уни одам қилишгунча эр-хотин етасасига етишган. Кўнгли яром деб авайлашарди, бошқа илоҳлари ҳам йўқ эди, биров сал каттиқроқ тегиб қўйса, аразлаб бирон қариндошиникига қочиб кетар, юз тавалло, бир дунё ваъдалар билан аранг қайтариб келишарди. Унга инсоф тилаб Яратганга илтижо этишар, ўзини кечаси-ю кундузи дуо қилишарди. Худо ёрлақадими, дуолар ижобат бўлдики, ишқили, мактабда дурустгина ўқиди. Коллежга битиргач, грант ютиб олди-ю, уммон ортига ўқишга кетди. Бундан бобонинг боши кўкка етди. "Гап" дош жўралари "Мени ўғлим Англияда ўқияпти", "Мени қизим билан қўввим Америкада, таълим олапти..." дея оғиз кўптиришса, уларга жуда-

жуда ҳаваси келар, гап қўшолмай, жимгина ўқинарди. Кейин у ҳам ўша мактанчоқ жўралари қатори кўкрагига дадил ура оладиган бўлган эди. Шундан бери чол-кампир азиз невараларини ўйлашгани-а...

Қамчибек КЕНЖА

ЎНМОҲ ОРТИДАҲ СОВҒА

ўйлашган ва яна тинмай унга омад тилашарди. Кечалари алламаҳалгача унинг қилиқларини эслаб, феъл-атворини муҳокама қилиб, хислатларини санаб, бири қўйиб, бири алқаб ўтиришарди. Анчадан бери ундан дом-дарақ йўқ, жуда соғинишган, ҳам хавотирланиб юришган эди. Хушхабар келган, ҳаммаёқ булут билан қопланиб, қоронғу бўлиб турган пайтда бирдан қуёш чарақлаб чиққандай, олам ҳам, бобжон билан бувижоннинг диллари ҳам ёришиб кетди. Юқорида зикр этилган жўралардан бирининг ўғли Қўшма Штатларнинг Техас штатидан, суюкли набираларидан дуои салом билан совға олиб келиб қолди. Муштдан каттароқ, жуда чиройли, бежирим қоғоз кути зарҳал лента билан ўраб-чирмаб боғланган ва лентасининг учлари капалак шаклида тугилган эди. Чолнинг қўли қалтираб, боғични ечгунича ичи қизиб, тоқати ток бўлган кампир охири, «Э-э, жуда ношудсиз-да, бу ёққа беринг», деб кутини тортиб олди. Аммо тугун қургур тошдай қотиб кетган экан. Қайчи билан қийиб юборишга эса қўзлари қиймасди. Зардоқ раңг лента-ип кўзни қамаштирадиган даражада ялтироқ, жозибали эди. Лекин қийишдан бошқа чора қолмади. Кутининг ичидан кўнғироқ чиқ-

қайиб қолган кампир чолнинг қўлидан матоҳни юлқиб олди-да, у ҳам айлантириб кўра бошлади. Шу аснода кўнғироқнинг ичиданги тили жомга тегиб кетди шекли, пастроқ, ингичка бир сас таралди. — Овозиям жуда бошқачайкан-а, — деди аёл кўнғироқни яна ағдариб, у ёқ-бу ёғини синчиклаб, ҳайрат билан томоша қилишда давом этаркан. Қарахт бўлиб қолган чолнинг кўзлари ҳам кўнғироқ билан боробар айланарди. Кўнғироқни хотинидан олиб, тебратиб-силтаган эди, боғичдан-да гаройиб товуш чиқди — у жуда жарангдор эди. Кампир янада қаттиқроқ чалиб кўрди — тиниқ оҳанг акса-содоси уйда узоқ ва ажабтовур янграб турди. — Вой боласи тушмагур-ей,

берворган совғасини қаранг, жуда ғалати нарсайкан-а... Кампир кўнғироқни кўтариб, кўча томонга ошиқди. Бобо унинг орқасидан «хай-хай»лаганича қолди. Қўшни аёллар ҳам хоричдан келган табаррук буюмни кўлма-кўл қилиб кўришаркан, таажжубларини яширмай, бахти-

биримизни ўйғатамиз, кампир, — деди юмшоқ жилмайганча чол. — Э, ҳазилингни кўйинг. — Бунда бир гап бор-ов, — деди мўйсафид бошини лиқиллатиб. — Жуда қимматбаҳо бўлса керак. — Айтгандай, хатини ўқидингизми, нима депти? — сўради аёл. Бобо хонтахта устига ташлаб қўйилган юпқагина, хошиялари пухта елимланган конверт ичидан чиққан бир парча қоғозни олиб кампирга узатди. — Ўзинг ўқий қол. — Кўзойнагим қаярда қолдидикин, — у ёқ-бу ёққа аланглади аёл. — Ўқиб бера қолганг. Чол овоз чиқариб ўқий бошлади. "Қимматли бувижон ва оппоқ-дада! Ишларим яхши, ўқишларим ҳам чаккимас. Дарсдан бўш пайтлар озорқ ишлаялман ҳам. Совға бериб юборялман. Товуши эчкимизнинг бўйидаги кўнғироқнинг товушига ўхшар экан. Каттароғини ўзим борсам, албатта, олиб борарман. Бу ёқда энг зўр нарса — ҳисоб-китоб билан яшаш экан. Сизларни жуда-ю соғиндим".

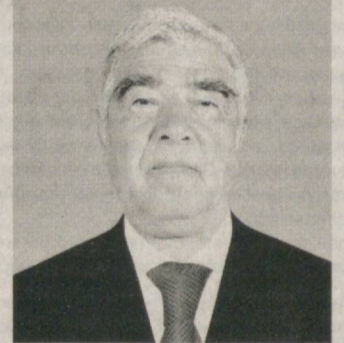
Опоқда билан бувижон бир-бирига сўзсиз тикилиб қолишди. Кампир кўнғироқни орзиқиб билан қўлига олиб, яна секин чалиб, у ёқ-буёққа ағанатиб кўрди. Кейин кифтини қокди-да, тамшанган лабини буриб, эрига узатди. Бобо ҳам бир зум хотинига, сўнг тўхфага чимирилиб қараб турди-да, уни жигарранг сандиқ тепа-сидига майда-чўдалар орасига тўнтариб қўйиб қўйди...

Қ.КЕНЖА 1947 йилда туғилган. 1969 йилда Ўзбекистон Миллий университетини тугатган. "Кўнғил кўчалари", "Ишқинг тушса", "Орзумандлар", "Соҳилдаги сув париси", "Ҳинд сори" сингари китоблари чоп этилган.

А.ШЕР 1943 йили туғилган. ЎзМУнинг журналистика факултетини тамомлаган. "Кўклар табассуми", "Алёр", "Тоқат", "Ёмғирлар оралаб", "Гул йиллар, булбул йиллар" сингари шеърӣ тўпламлари чоп этилган. Жорж Байрон, Генрих Гейне, Александр Пушкиннинг шеър ва дostonларини ўзбек тилига таржима қилган.

АЖАБ ДИЛБАР, АЖАБ ДИЛДОР

Сайфулла ҒАФУР

ИККИ ШАҲАР ҒАЗАЛИ

Ажаб дилбар, ажаб дилдор Бухорою Самарқандим, Жаҳонда то абад пойдор Бухорою Самарқандим.

Ғаҳи гул рўйидан мастман, Ғаҳи хуш бўйидан мастман, Замин устида кўш гулзор Бухорою Самарқандим.

Ики ўйноқи жайронлар, жаҳонни этди ҳайронлар, Ажаб кўркам, ажаб рангдор Бухорою Самарқандим.

Ки Шердор, Тилакорим сан, Минорим, Чорминоримсан, Ажаб тилсим, ажаб асрор Бухорою Самарқандим.

Темур султон ётар мангу, Баҳоуддин сочар ёду, Ажаб номдор, ажаб дондор Бухорою Самарқандим.

Бешик бўлган даҳоларга, Улутбеклар, Синоларга, Тамаддун бобида ҳамкор Бухорою Самарқандим.

Буюқлар менга айтурлар икковлон битта байтдулар, Ажаб ҳикмат, ажаб ашёр Бухорою Самарқандим.

Бу шоир чўкди пойнига, тасанно деб чиройинга, Ёзай шаънинга бир алёр Бухорою Самарқандим.

ТЎРТЛИҚЛАР

Сенсиз дунё рангсиз, ҳаётим тахир, Тот бергил лабининг болидан, ахир. Асага чўмилсин лоақал исимим, Бир бора номини тилга ол, қаҳир.

Замин барчамизга яхлит хонадон, Бир уйда яшаймиз ҳамхоналардай. Уйнинг бир бурчидан туриб ногаҳон, Нечун ўт ёқамиз беғоналардай.

Гул ҳали пинҳондир, ҳали гунчадир, Тинч, сокин пайти ҳам очилгунчадир. Очилса — бошига савдолар келар, У ҳам гардун ичра бир гардунчадир.

С.ҒАФУРОВ 1953 йили Шифиркон туманида туғилган. Бухоро Давлат Университетининг филология факултетини тугатган. Шеърлари республика вақтли матбуоти, адабий баёзларида мунтазам чоп этилиб келинади.

“АЛПОМИШ” ДАН КУЧ ОЛИБ

Ўтган асрнинг 50—60-йилларида ўзбек фольклоршуносларининг иккинчи авлоди фанга изма-из кириб келди. Бу даврда фольклор асарларини ёзиб олиш, напир этиш борасида маълум тажрибалар тўплаган эди. **Ҳ.Т.Зарифов ва В.М.Жирмуksкийнинг “Ўзбек халқ қахрамонлик эпоси” китобида илгари сурилган фикрлар халқ оғзаки ижоди татқиқотчиларига маёқ бўлиб, йўл-йўриқ кўрсатиб турарди.**

Бу пайтда Бухоро педагогика институтини имтиёзли тамомлаган Тўра Мирзаев кўнглидаги илмга иштиёқи уни Тошкентга чорлади ва ўзбек фольклорининг фидойиси — Ҳоди Зарифга рўбарў қилди. Мавзулар муҳокама қилинди, устозу шогирд “Алпомиш” достонида тўхташди. Мавзуни нафақат муаллиф танлайди, балки мавзу ҳам татқиқотчининг саралайди, деганлари рост экан. Шу-шу Тўра Мирзаевнинг ҳаёти, ижод йўли “Алпомиш” достони билан боғланган. “Алпомиш”дай алп эпос ёш татқиқотчининг алп олим сифатида шаклланишида таянч бўлди.

“Алпомиш” достонининг ўзбек вариантлари деб номланган номзодлик мавзусини ишлаш давомида у Эгамберди Олломурод ўғлидан (М.Муродов билан биргаликда), Аҳмаджон Соибназаровдан достони тўлиқ, Исо Янгибой ўғлидан мазмунини ёзиб олиб, фольклор архивига мавжуд вариантлар қаторига қўшди, ўз татқиқотига жалб этди. Татқиқот асосида чоп этилган “Алпомиш” достонининг ўзбек вариантлари номи китоби ўзбек фольклоршунослигининг савияси юқори босқичга кўтарилганини кўрсатди, нафақат ҳамкасбаблар, балки хорижлик фольклоршунослар эътирофига ҳам сазовор бўлди.

Тўра Мирзаевнинг навбатдаги “Халқ бахшиларининг эпик реперту-

ари” деб номланган фундаментал татқиқоти ҳам Ҳ.Зариф ва В.Жирмуksкийнинг маслаҳатлари, йўл-йўриқлари асосида яратилди. Эндиликда бу асарнинг аҳамияти янада ортаётди. Зотан, китоб бахшичилик санъатини яхлит тизим сифатида тасаввур этиш имконини туғдиради. Бахши-шоир ким, бахшининг эпик асарларини куйловчи ва сақловчи ижодкор эканлиги, ўзбек достончилиги мактаблари, уларнинг ўзига хос жиҳатлари, бахши репертуари, достон куйлаш тартиби, бахши тайёрлаш, устоз-шогирдлик муносабати, анъана ва бадиҳагўйлик, ижрочи типлари, бахши билан тингловчининг алоқаси ҳамда бахшиларнинг эстетик қарашлари каби туб назарий масалалар бу асар моҳиятини, мазмунини ташкил этади.

Олим ҳамкасбалари билан ҳамкорликда “Ўзбек халқ ижоди” ўттиз етти жилдининг дунё юзини кўришида фаол иштирок этди, лойиҳани муносиб якунлаштиришга бошқош бўлди. Атоқли шоир Эргаш Жуманбулбул ўғли репертуаридан ташкил топган беш жилдик “Булбул тароналари”, икки жилдик “Эргаш Жуманбулбул ўғли” тўплами ҳамда “Эргаш шоир ва унинг достончиликдаги ўрни” мақолалар китоби учун Ҳ.Зариф, М.Афзал, М.А.Лавия, Ш.Шоабдурахмонов, З.Ҳу-са-

иновалар билан биргаликда Давлат мукофотига лойик топилди.

Рус тилида чоп этилган “Эпос и сказитель” (2008) китобини олим барча фундаментал татқиқотларида содиқ қолган академик услубда ёзган. Академик йўналишидаги татқиқотлар ҳамма вақт ҳам кенг омма назарига тушавермайди. Лекин илмнинг бу иморатисиз фан ривож топмайди. “Эпос и сказитель” мустақилликдан кейин рус тилида эълон қилинган йирик татқиқотлиги билангина ажралиб туради, дейиш бир ёқлама баҳо бўлади. Китоб олимнинг қарийб эллик йилга яқин илмий изланишларининг ўзига хос сарҳисоби сифатида ҳам қimmatлидир. Ҳозирда чет эллик ҳамкасбаларимизнинг “Эпос и сказитель”га қизиқши тобора ортиб бораётгани фикримизни тасдиқлайди.

Тўра Мирзаевнинг устоз Ҳоди Зариф ҳаёти, ижоди, салафлари, ҳамкасблари ва шогирдлари билан боғлиқ тафсилотларни жамлаган “Ҳоди Зариф суҳбатлари” (2013) китоби

Умр ибрати

илмий оммабop усулда ёзилган. Бу китоб мутолааси жараёнида нафақат шогирдининг устозига садоқатини ҳис этиб турамик, айна пайтда, маданиятимиз тарихи учун жуда муҳим, аммо ҳеч қачонда ёзилмаган, ҳужжатларда қайд этилмаган, архивлардан ҳам топиш мумкин бўлмаган маълумотлар билан танишамиз. Суҳбатларда келтирилган Ҳоди Зариф, унинг устозлари ва сафдошлари ҳаёти орқали ўзбек фольклоршунослиги тарихидан хабардор бўламиз.

“Ҳар бир инсоннинг ҳаёти ва фаолияти ўзига хос, кизикарлидир. У умри давомида нималаргадир эришади, нималарнидир бажаришни режалаштиради, нималаргадир улгурмай қолади. Бажарганларидан мамнунлик, улгурмай қолганларидан ўқшиш кайфияти билан яшаш ва ишлашда давом этади. Эҳтимол, инсондаги ана шундай ҳолатлар унинг янги, қандайдир бошқа ишларни бошлашига ва имконияти доирасида уни амалга оширишига ундаб турса керак”.

Устознинг бу каби қимматли сабоқлари, шубҳасиз, фольклоримизга ниҳоятда эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш зарурлигини уқтиради. Бугунги кунгунг ёшида ҳам у кишининг хормай-толмай халқ оғзаки ижоди тарғиботи билан машғул бўлиб келаётганининг ўзи шогирдлари учун улғу бир ибратдир. Домла айна пайтда ўз устозлари, сафдошлари ҳақида туркум мақолалар эълон қилмоқда. Фольклоршунослик фанининг қарийб бир асрга яқин тарихини жонли ҳикоя қилувчи бу мақолаларнинг қадри келажакда янада ортишига ишончимиз комил.

Шомирза ТУРДИМОВ,
филология фанлари доктори

Агар китобхонлар ўртасида сўровнома ўтказилиб, “Яқин орада ўзингиз ўқиб, қаттиқ таъсирланган асарларни айтинг” дейилса, табиийки, бундай рўйхат унчалик чўзилмайди. Чунончи, одатда, яхши китоблар кўп бўлмайди. Эҳтимол, кўп бўлса қадри ҳам қолмас.

Ушбу мулоҳазалар таниқли адиб, Ўзбекистон халқ шоири Анвар Обиджоннинг яқинда “Ўзбекистон” нашриётида чоп этилган “Ажинаси бор йўллар” номли китобини ўқиб чиққан туғилди. “Қанча огрикли бўлмасин, борини борича айтишимга тўғри келди”, дейди муаллиф ва бу аҳдига қатъий амал қилади. Самимият ҳар қандай санъат тури қатори адабиётнинг ҳам муҳим тамойили эканини унутмайди.

Китобдан таъсирланиб, бир неча кун ҳаяжонланиб юрдим. Ажабо, хотирани ҳам шундай мароқли ёзиш мумкин экан-да!..

Мен муболага қилаётганим йўқ. Қолаверса, Анвар Обиджон ҳам мактовга муҳтож адиб эмас.

Йўлай-йўлай китобдан олган таассуротларимни биргина сўз билан ифодалаш мумкинлигини англадим. Бу Завк деган сўз эди. Ҳа, китобни ўқиб, чексиз завқландим, адабиётимизнинг бахтига шундай истёждонинг борлигидан faxрландим.

Устоз Абдулла Қаҳҳор бир замонлар “Китоб шавқ билан ўқилиши керак”, деган эди. Афсуски, бу тўғри талаб-истак кўп ҳолларда орзулигича қолаверди. Ҳозир ёзарманлар кўп, китоб чиқариш ҳам қийин бўлмай қолди.

Анвар Обиджоннинг китоби эса, шубҳасиз, ўқувчини оҳанрабодек ўзига тортади, завқлантиради.

Бир лаҳза хаёл қилдим: мабодо Абдулла Қаҳҳор, Саид Аҳмад, Неймат Аминов каби устозлар шу китобни ўқиганида, шубҳасиз, муаллифнинг елкасига қоқиб, “Балли, бўтам, қойил қилибсан. Қани айтчи, бунақа ёзишни қачондан ўргандинг?” дейишса, адиб худди айб иш қилиб қўйган боладек айманибгина, “Сизлардан, сизларни ўқиб, Сизлардан ўрганиб...”, дея жавоб берган бўларди.

Ёзувчи китобнида қамровни анча кенг олган. Хали ўзи туғилмасидан олдин бўлиб ўтган тарихий воқеаларни бир-бир эслайди, бир неча шарқ тилини билган, илми, имон-эътиқодли бобоси Баҳром эшон ҳақида маълумот беради.

Узининг бетақорор услубига содиқ қолиб, воқеаларни ним табассум, ҳазил-мутойиба йўсинида ҳикоя қилиш баробарида болалигидаги қилим-шарҳидан, шўхликларидан сўз очади, ўз устидан ёнгилгина куладик, ўқувчининг қахрамонни ёшлик давридаги бебошликлари учун қоралашга ҳоҷат ҳам қолмайди.

Юзаки қараганда ёш Анварнинг кўрган-кечирганларида биронта фавқулодда ҳодиса рўй бермагандек туюлади. Рост-да, катта ижодкор бўлишни орзу қилганлар, шу нияти йўлида пойтахтга ошиқанлар кўп. Бу табиий жараён. Французлар: “Шоирлар кишлоқларда туғилиб, Парижда ўладилар”, деб бежиз айтишмаган.

Бўлажак адиб ҳаёт қозонида кўп ва хўп қайнайдди.

хўжалиқда табелчилик қилади, трактор ҳайдайди, кинемеханик, кутубхонага мундир бўлади, қонда ишлайди, харбий хизматга бориб келади. Хуллас, унинг таржимаи ҳоли ҳар қандай ижодкор ҳавас қилгудек. Ҳаётининг билм, тажриба кейинчилик ижодида қанчалар асқотганини мамнуният билан эслайди.

Ёш Анвар шўро ҳукумати ва унинг гайринсоний сийёсати моҳиятини аввалига яхши англамайди. Ақли тўлишиб, оқ-қорани таний бошлашга, аста-секин қўзи очила боради. Энди у шўроларга нисбатан нафратини яширмайди, ўткир сатира тиғи

билан шўро мафқурасининг мунофиқлигини аёвсиз фoш этади. Пахта сийёсатидаги ярамас иллатларни тилга оларкан, яқин ўтмишни яхши билмай-диган авлод бундай маълумотларни билиб қўйса зиён қилмайди, деб ҳисоблайди.

Кейинчилик болалар адабиётининг йирик вақили бўлиб етишган муаллиф хотиралар китобида ёш қахрамоннинг кўнгли кечинмалари, руҳий изтиробларини ниҳоятда нозик, таъсирчан акс эттиради: “Одамлар ўзидан бойроқларни негадир ёқтирмаслигини болаликдаёқ безиллаб-безиллаб сеза бошлаган эдим, аммо бойларнинг бошига тушган кулфат уларни қувонтиргандан қувонтириши мумкинлиги му்தақо ҳаёлимга келмаган экан”.

Ҳаётда яхшига ҳам, ёмонга ҳам кўп ва хўп йўлиққан қахрамон энди атрофга сергақ боқиб, ўзича муҳим хулосаларга кела бошлайди: “Ҳар қадамда жуда-жуда хушёр, яхши маънода устамон бўлмоқ керак. Бу — турли-туман тўсиқлардан сабр-бардош билан ошиб ўтилиши талаб этилаётган беҳад машаққатли, беҳад изтиробли йўл. Янгилик яратишдан кўра уни тан олдириш ўн марта қийин”.

Ҳа, бу йўл рostdан ҳам машаққатли, изтиробли

эди. Балки шу боис қахрамоннинг Тошкентни “забт этиш” (муаллиф ибораси) учун қилган илк ҳаракати самарасиз туғайди. Аммо у мағлубиятдан умидсизланмайди, ундан сабоқ олади, тўғри хулосалар чиқаради, таҳририятлар ва у ерларда ишлайётган ходимлар билан яқиндан танишади, дўстлашади, ака-ука тутинади... Хуллас, қисқа бир муддатда кўрган-кечирганлари ижодининг ра-

Китобингизни ўқидим

нақ топишида муҳим омил бўлади. Кейинчилик у устоз Эркин Воҳидов назарига тушади. Ёшлар нашриётида бош муҳаррир вазифасида хизмат қилётган атоқли шоир ёш, умидли қаламкашининг ижодини зўр қизиқиш билан кузатиб келаётган эди.

Пойтахтда ишламоқчи эканини билиб, унга кўмаклашади. Ушбу тафсилот билан кечинмаларнинг биринчи китоби ниҳоясига етади.

Хотиралар китобининг тили, услубдаги ўзига хосликлар, беқиёс юмор махсус татқиқотларга арзийди. Айниқса, китобга алоҳида ҳозира бериб турган тағдор қочиримлар, ҳазил-мутойибалар, гаройиб лутфлар китобхонни мафтун этади ва хотиранинг бадий қимматини янада оширади. Анвар Обиджоннинг кулгиси шунчаки китобхонни бир лаҳза хушунд этиб, шу асно асарни қизиқарили қилиш учунгина юзага келмаган. Бу кулгилар маълум мақсадга йўналтирилган, асар гоёсини очишга хизмат қилдирилган.

Муаллиф ҳаёт йўлида дуч келган ижодкор замондошлари, устозлари, дўстлари, юрти ва ҳамюртлари ҳақида юксак эҳтиром билан ёзади, уларнинг яхшиликларини миннатдор бўлиб эслайди. Устозлар нафақат адабиётдан, балки ҳаётдан ҳам сабоқ бериб, дунёқарашининг шаклланишига таъсир ўткаганини қайд этади. Ўрни билан болалар адабиётининг ҳозирги аҳоли ва истиқбол ҳақида ҳам жуъяли мулоҳазаларни айтиб ўтади.

Мутолаа жараёнда бир олам таассурот билан китобхон ушбу хотираларнинг давомини интиқлик билан кутиб қолади.

Шoдмон ОТАБЕК

СўЗ АЙТМОҚ САОДАТИ

АЖИНАСИ БОР ЙЎЛЛАР
Анвар Обиджон

“ЖАЖЖИ АКАДЕМИК”

Фарзандларимиз дунёқарашини ўстириш, билимини оширишда матбуотнинг ўрни беқийсдир. Шу боис, болалар учун чоп этилаётган ҳар бир янги нашр катта қизиқиш билан кутиб олинади. Яқинда биринчи сони бoсмадан чиққан “Жажжи академик” журнали ҳам тезда болажонлар эътиборига тушибди. Журнал муассиси “I fon nashr” масъулияти чекланган жамияти, масъул муассис эса “Akademnashr” нашриётидир.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди Тухтабоев “Машаққатли йўл бошида” сарлавҳали мақоласида ушбу нашр ҳақида шундай дейди: “...мен болалардаги интеллектуал салоҳиятини ривожлантиришга йўналтирилган газета-журналларни соғиниб яшайдим. Шунинг учун ҳам “Жажжи академик” журналини ташкил қилиш ташаббусини бошлаганлардан беҳад миннатдорман”. Севибли ёзувчимизнинг эътирофи эттишча, журналнинг 8-12 ёшли болаларга мўлжаллангани, улар учун қизиқарли мавзулар еритилгани нашрнинг қиммати янада оширган.

Журналнинг илк саҳифасида И.А.Криловнинг “Йулбўчилар ва итлар” сарлавҳали шеъри М.Худойкулов таржимасида берилган. Ушбу шеърга қизилган рангли суратлар болаларнинг асар ҳақидаги таассуротларини оширади. “Тажрибахона” ва “Менинг галактикам” руқилари-

Жаҳон адиблари адабиёт ҳақида

ВАҚТ УСТИДАН ҒАЛАБА

Ўзимни қийнайдиган бирор-бир мавзуни очиб бермай асар ёза олмайман. Асар мен учун бир макон, мен ана шу маконда дунё, ҳаёт, тарих, ўтган ва ўтаётган вақт ҳақида фикрлайман. Ижод мен учун мушоҳида воситасидир.

Жозе САРАМАГО

Адабиёт – ҳаётнинг бўрттирилган тасвири, шунга қарамай адабиёт мавжудлик моҳиятини англашга, турмуш сўқмоқларида йўлни ёритиб, омадсизликларни, ранж-аламларни унутишга ёрдам беради... Демак, биз орзу қилиш, ўқиш, ёзишдан тўхтамаслигимиз керак. Зеро, асов вақт устидан ҳукм юритишга имкон берувчи энг самарали йўл — шу.

Варгас ЛЬОСА

Ҳар қандай бадий асар — даъватдир. Ёзиш — бу китобхонни нимагадир даъват этиш... Ёзувчи ижод қилиб ўқувчини эркинликка қақиради, зеро, эркинлик ижод жараёнида иштирок этади.

Жан-Поль САРТР

Поэзияда инсон, унинг соф интилиш ва кечинмаларини фикран мазмундор қилиб тасвирлаш муҳим ўрин тутди. Шунинг учун даҳо ижодкор бу соҳада етуқ асар яратунга қадар теран ақл ва ҳис-туйғу, юксак маънавий кечинма, тажриба ва фикр-мулоҳазалар билан қуролланган бўлиши лoзим. Айтиш мумкинки, Гёте ва Шиллернинг илк асарлари ўта хом ва дағал эди. Бу илк поэтик тажрибаларнинг аксарияти юзаки, совуқ ва сийқаси чиққан эди. Бу нарса илҳом инсоннинг ёшлик шижоати ва ёшлик даври билан узвий боғлиқ бўлади, деган асосиз фикрларни истисно этади. Ҳолбуки, бу икки даҳо фақат етуқлик ёшида гўзал поэтик асарлар яратди, бизга ҳақиқатан илҳомбахш, шаклан баркамол асарлар ҳада этди. Мўйсафид Ҳoмер ҳам абадий ўлмас поэмаларини шу ёшида яратган.

ГЕГЕЛЬ

Мен абсурддан учта натижани (хоҳласангиз манфаат, хоҳласангиз сабоқ денг) кутаман: абсурд менинг исёмин, менинг эркинлигим ва менинг эҳтирсимдан ҳосил бўлади. Ақлимни ишга солиб, ўлимга итоаткорона бўйсуниб қoлдасини яшаш қoлдасига айлантираман ва ўз жонимга қасд қилишни рад этаман.

Альбер КАМЮ

Камю бизнинг асримизда, қолаверса, улкан дарёдек оқиб ўтаётган тарихда Монтень, Ларофушко, Вольтер, Дидро, Руссо каби эзуқликка йўғрилишни, саховатпеша бўлишни ўргатувчи moraliste, яъни маърифатпарвар ва маънавият тарғиботчиси бўлди. Уни, аввало, файласуф, кейин эса ёзувчи деса бўлади. Камюнинг мадонатли, соф ва нозик, жиддий ва эҳтирсиз инсонпарварлиги даврнинг хунук иллатларига қарши кураш олиб борди. Бу курашда ким голиб чиққанлигини келажак кўрсатади. Лекин у ўз сўзи билан инсонлар қалбига маънавий кадрларни мустаҳкамлаган санаткордир.

Жан-Поль САРТР

Аристотель поэтикасининг мендай ашаддий муҳлиси ҳар доим шундай ўйлаганман: ҳеч нимага қарамай роман ўқувчининг кўнглини овламоғи керак, айниқса, унинг мураккаб сюжетлари шунга хизмат қилмоғи лoзим... Бир замонлар мана бундай фикрлашган: агар роман жамоатчиликка манзур бўлса, дeмак, унда ҳеч қандай янгилик йўқ, у ўқувчига ўзи нимани хоҳлаётган ва кутаётган бўлса, шуни тақдим этган. Мен шуни айтишни истардимки, агар роман ўқувчига қутилган ниманидир бераётган бўлса, дeмак, унга маъқул бўлапти ва агар манзур келган бўлса, дeмак у, қутилган асар.

Умберто ЭКО

“ОҚ ҚАЙИН”

Бадий жиҳатдан юқори савияда таржима қилинган асарлар ҳаммаша адабиётни бойитиб келган, китобхонлар маънавияти теранлашувига, дунёқароши кенгайишига ҳисса қўшган. Шунинг учун ҳам жаҳон адабиётидан янгидан-янги таржималар узлуксиз жараёнга айлангани керак.

Кейинги йилларда жаҳон адабиётининг кўплаб намуналари матбуот саҳифаларида, тўпламлар ҳолида, китоб тарзида ўзбек тилида чоп этилмоқда. «Оқ қайин» тўплами ҳам рус адабиётидан қилинган янги таржималардан тузилган. Представительство Россотрудничества в Республике Узбекистан, Республика

байналмиал маданият маркази, Ўзбекистон Ёзувчилар уюммаси томонидан нашр қилинган бу китобда илҳом бир нафар рус шоири ва ёзувчиси асарлари жамланган. Атоқли шоир Абдулла Орипов «Кадрдон дўст каби...» сарлавҳали сўзбошида: «Қайси бир мамлакатда, қайси бир тилда яратилган бўлмасин, агар асар жаҳоншумул савияга молик бўлса, у бутун инсониятнинг бисоти бўлиб қолажак. Шу маънода бизнинг китобхонимиз дунё адабиётидан энг кўп баҳраманд бўлаётган китобхон деса қанглишмаймиз. Бундай дейишимизнинг бир далили шулки, туркий тиллар орасида бизнинг тилимизга дунё адабиёти намуналари энг кўп таржима қилинган»

дея ҳақли равишда таъкидлайди.

Тўпلامда Александр Пушкин, Марина Цветаева, Александр Блок, Иосиф Бродский, Евгений Евтушенко, Андрей Вознесенский, Роберт Рождественский, Николай Грибачёв ижодидан янги таржималар борлиги диққатга сазовор. Николай Огарёв, Фёдор Тютчев, Николай Гумилёв, Владимир Ходасевич, Максимилиан Волошин, Николай Рубцов, Михаил Пришвин, Михаил Зощенко каби ўзбек китобхонларига камроқ таниш рус шоир ва ёзувчилари ижодидан қилинган таржималар тўпلامининг қиматини янада оширган. Масалан, М.Волошиннинг Ойгул Суяндиқова таржимасидаги уч бандли «Қадимий мактублар» шеърининг ўз ушбу бир банди фикримизга далил бўла олади:

Юрагимга яқин улардан ним-ним Оқдoгтан чиroy, жoзоба, боли.

Улар Англамоқнинг дарахтидан жим Тўжяла бошлаган гуллар мисоли.

Рус адабиётидан янги таржималар ўзбек китобхонлари учун яхши туҳфа, албатта. Ушбу тўплам устоз шоирлар Абдулла Орипов, Мирпўлат Мирзо, Нoсир Мухoммад ҳақида моҳир таржимонлар, шоирлар Ойгул Суяндиқова, Шoдмон Отабек, Мeҳмонкул Ислoмкулов, Рустам Мусурмон, Абдуҳамид Пардаевнинг таржимонлик бoрасидаги ижодий меҳнатлари самарасидир.

Шoира НАМОЗОВА,
ўқитувчи

Янги нашр

Шундай ижодкорлар борки, улар яратган асарлар йиллар ўтгани сайин сайқалланиб, мухлислар кўнглидан чуқур жой олиб бораверади. Жаз оркестри бадий раҳбари ҳамда яккахон хонанда, Ўзбекистон халқ артисти Мансур Тошматов ижодиди худди шундай хусусиятни кузатиш мумкин.

Мансур ака устозда санъаткор Фанижон Тошматов оиласида таваллуд топган. Демакки, у туғилганиданок санъат оламига кириб келган, десак муболага бўлмайди. Фанижон ака оиласидаги етти фарзанддан Мансурни мусика мактабига беради. Ажойиб бастакор Шариф Рамазонов кўлида тахсил олган Мансур мусика ва санъат билан жиддий шугулланади. Қолаверса, уйларида Жўраҳон Султонов,

кал санъатига тааллуқли фанлар менга жуда ёқарди. Улар санъатни янада чуқурроқ тушунишимга ёрдам берарди".

У курсдошлари билан дастурлар тузиб танловларда қатнаша бошлади. Масалан, "Наво" ансамбли билан Олмаота ва Москвада концертлар беришди. Телевизион кўрик-танловда лауреат бўлди. Уни Болгарияда ўтадиган халқаро "Олтин орфей" кўрик-танловига таклиф қилишди. Бу ёш хонанда зиммасига катта масъулият

мухлислар эътиборига ҳавола этди. Йилдан-йилга оркестрнинг мухлислари кўпайиб борди.

Эстрада оркестри бу йил 21 ёшга тўлди. "Концертларимизда зал мухлисларга тўлиб кетади, — дейди М.Тошматов. — Бундан жуда хурсандимиз. Демак, мухлисларимиз бор. Эҳтимол, жаз мусикасини тушуниш баъзи томошабинлар учун қийин кечар, лекин жонли ижро уларга завқ бағишлайди. Жаз-моанинг дастури жуда катта ва рангбаранг тузилган бўлиб, оркестр ичида яккахон хонандалардан ташкил топган гуруҳлар ҳам бор. Масалан, "Жаз-зирама" гуруҳи миллий мултоз кўшиқларимизни қайта ишлаб, жаз йўналишида сайқал бериб мухлисларга тақдим этади. Бу каби изланишлар хали давом этади. Ҳар бир кунимдан завқланаман. Санъат мен учун ҳаёт. Эҳтимол, шахсий ҳаётимда қандайдир кечинмалар, қийинчиликлар бўлган-дир. Бироқ ҳаётимдаги қийинчиликларни санъатдаги самарали ютуқларим босиб кетади. Бир аср яшасанг, бир аср ўрган, деган нақлга амал қиламан. Агар бирор санъаткор айтган кўшиқни қайта куйламоқчи бўлсам ундан орттириброк ижро этишга ҳаракат қиламан".

Учрашув

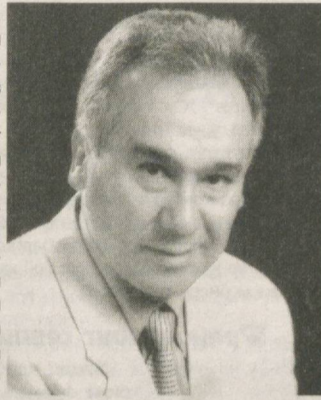
Мансур аканинг бу гапларида жон бор. Халқимиз машҳур хонанда Френк Сенатрани яхши танийди. Устоз санъаткор унинг кўшиқларини ўхшатиб айтибгина қолмай, янги қирраларини кашф этиб қуйлагани боис ҳам уни Америкада концерт беришга таклиф қилишган. Мансур Тошматовга хос яна бир фазилат бор. Санъаткор етти тилда — грузин, инглиз, француз, форс, турк, рус ва болгар тилларида бемалол сўзлаша олади. Қолаверса, куйлаётган кўшиқлари орасида италян, испан, иврид, француз, араб, хитой, корейс тилларидаги ашулалар бор. Санъаткор бу тилларда мукамал сўзлаша олмасан-да, кўшиқларнинг мазмунини билади.

— Санъат кўпинча ижод учун нимадан-дир воз кечишни талаб қилади. Ҳамма ҳам оилани, ижодни бирдек олиб кета олмайдими. Узим ҳам фарзандларим, набираларим билан бирга бўлсам-да, шахсий ҳаётим асосан саҳна билан боғлиқ. Консерваторияда ишлаган кезларимда "Сибирез" ва "Сетора" гуруҳларини ташкил қилганман. "Сибирез" гуруҳи билан кўп концертларда қатнашдик. Кўп истеъдодли шогирдларим борлигидан хурсандиман. Айни кунда концерт бирлашмасида ишлаётганим боис концертлар бериш билан бандимиз. Репертуаримизда ўзбек ва чет эл композиторларининг кўшиқлари бор.

Элдор ЙҮЛДОШЕВ, Дилдора РАҲМОНОВА

ҲАЁТ — ГЎЗАЛ ҚЎШИҚ

Маъмуржон Узоқов, Дони Зокиров, Набижон Ҳасанов, Саиджон Калонов, Комилжон Жабборов каби санъаткорлар йиғилиб туришар, уларнинг дилтортар кўшиқлари ёш Мансурнинг қалбига ўзгача ҳиссиётлар олиб киради. "Отам дилкаш, дардаш, ҳазилкаш, хушчақчақ, самимий инсон эдилар, — дея эслайди Мансур ака. — Ҳар доим ҳаёт қийинчиликларини қулиб енгардилар. Пада-ри бузруқворим оғир шариитдан ҳам ҳазил-мутойиба билан чиқиб кетар, мана шу хислатларини дўстлари ҳам қадрларди".

Мансур мактабда ўқиб юрган кезлари техникага қизиқиб, ихчам машиналар ясаб, уларнинг моделларини яратган. Автоспортта қизиқиши ортиб бир қанча пойғаларда иштирок этган. Ҳаттоки, автомобил спорти бўйича ёшлар ўртасида "мастерлик" номзодига ҳам эришган. Албатта, бу ҳам Мансур Тошматов учун машҳурлиқнинг бир поғонаси эди.

Лекин мусикага иштиёқи унга тинчлик бермасди. Ҳатто, Театр ва рассомлик санъати институтининг мусикали драма ва комедия бўлимида ўқиб юрган пайтларида ҳам дарсларни ташлаб концертларга кетиб қоларди. Ўқишни ташлаб бундай юриши отасини ташвишлантди. Лекин Мансур куй-қўшиқ билан шугулланишда давом этди. Курсдан курсга қолиб кетган йиллар ҳам бўлди. Аста-секин ўқиш жараёни уни ўз домига торта бошлади. — Очиғи, институтини бунчалик қизиқарли деб ўйламагандим, — дейди Мансур ака. — Айнан актёрлик бўлимида мени қизиқтирадиган фанлар бор экан. Дейлик, чет эл театр тарихи, антик адабиёт, саҳна нутқи, саҳна маҳорати, рақс, кўшиқчилик, во-

қюклади. Йигирма икки ёшида буюк санъаткорлар билан бир саҳнада кўшиқ куйлаб танлов қолиб бўлди. Москвада қолиб ижод қилишга таклифлар тушди. Лекин Мансур ака "Она юртимни ташлаб ҳеч қаерга кетмайман, — деди. — Биз ўзбекларга Ватан туйғуси қон билан ўтган, она суги билан руҳимизга кирган. Қаерда бўлмай, барибир, юртимни соғинавераман. Кўшиқларимга Ватан

меҳрини кўшишга ҳаракат қиламан. Юртимиз ҳақида қанча кўшиқ, шеърлар битмайлик, шунча оз".

Санъат оламида машҳур бўлиб турган кезлари Мансур акани армия хизматига чақириб қолишди. Армиядаги тадбирларнинг ҳеч бири Мансур Тошматовсиз ўтмасди. Шунга қарамай, ижодда барибир тўхталиш бўлди. Хизматдан қайтгандан сўнг санъатда ўзини тиклаши қийин кечди. Омади бор экан, кўп йиллар "Ўзбекконцерт", ўзбек эстрадаси саҳнасида кўшиқ айтди, гастролларга борди. "Тошкент мюзикхоли" деган катта жамоада "Наво" ансамбли билан концертлар берди. Жиззах вилояти филармониясида "Сангзор" ансамблини тузди. Жамоа билан бир қанча давлатларда гастрол сафарларида бўлди. Кейин Тошкентга қайтиб ўзбек давлат филармониясида ижодини давом эттирди. Филармонияга яккахон хонанда бўлиб ишга кирганида "Туркистон" саройида янги оркестр тузилганди. Баъзи сабабларга қўра, тарқалиб кетган жамоани қайта тўглаб бир йил мобайнида изланиш олиб борди. 1995 йили жамоа биринчи концерт дастурини

Ушбу мақола Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди грант лойиҳаси асосида тайёрланди.

Буюк аждодларимиз сиймоси, улар яратган бой маънавий мероснинг рангтаасвирдаги бадий талқини ҳаминша катта қизиқиш уйғотиб келган муҳим ижодий жараён. Инчунин, бу эътибор замирида жиддий баҳс ва муҳокамага сабаб бўлувчи масалалар ҳам юзга чиқиши рост. Айниқса, халқимиз тарихида улкан из қолдирган аллома ва мутафаккирларга бағишланган портрет, манзара ва композициялар намойиши катта масъулиятни талаб этади. Боиси, рангтаасвир асари маълум бир тарихий шахсининг реалистик ёки рамзий кийфасини ифодалаш билан бирга бугунги авлоднинг ўз ўтмиши, аждодлари хотирасига муносабати, уларнинг даҳосини нақадар теран англай олишини рўйи-рост намойиш этади.

Айнан шу муҳим жиҳат пойтахтимиздаги Ўзбекистон давлат Санъат музейида очилган "Буюк тафаккур соҳиблари" номли кўргазмага жиддий эътибор қаратишга қорлади. Намойиш буюк шоирлар Алишер Навоий ҳамда Заҳриддин Муҳаммад Бобур сиймоси, ижоди ва яшаган даврига бағишланган рангтаасвир асарлари асосида ташкил этилган қизиқишимизни янада оширди. Ахир, ўтган йиллар давомида бу мавзуда озмунча асарлар яратилдими. Улар билан яқиндан танишиш имконияти пайдо бўлгани мухлис мутахассисларни ҳаяжонга солган бўлса ажаб эмас. Умуман, Санъат музейи Шарқ мутафаккирлари оламига эътибор қаратгани эътирофга лойиқ воқеа. Айни кунда бунга ўринли асос борлигига қарамай, аввало, мавзуга қандай муножаат қилинганнинг муҳимлиги кўргазма борасида баъзи мулоҳаза ва таклифларни билдиришга ундади.

Бир қарашда катта қамровга эга, аслида эса музейнинг иккинчи қаватдаги икки залини базур тўлдирган асарларни кўздан кечираркансиз, муаллифлар доираси кенг эмаслиги яққол сезилади. Ранг-баранг услубдаги асарлар жилоси аввалига кўзингизни қамаштирса-да, уларни яқиндан ўрганиш жараёнида бу фарқ услуб эмас, савия ва маҳорат билан боғлиқлигини англай бошлайсиз. Биринчи навбатда эътиборингизни ҳасос мусаввир Чингиз Аҳмаровнинг

“ЧИНГИЗ АҲМАРОВ ВА БОШҚАЛАР...”

растаси”, “Қайрағочлар соясида” каби асарлар орасида ушбу нодир ижод намунаси ўз кўринimini йўқотган. Аслида XIX аср охири XX аср бошларига алоқадор бўлган, бадий, ғоявий жиҳатдан айтарли ёрқин кўринишга эга бўлмаган манзараларга Навоий ва Бобур даври сифатида қараш тўғри

эмас. Шунингдек, кўргазмага Ч.Аҳмаровнинг нима учундир “Она ва бола” деб номи ўзгартирилган “Малика Суюмбака ва Утемиш Гирей”, “Кексалик”, “Халима Носирова” каби асарлари қайси сабаб билан киритилгани ҳам изоҳлаш қийин. Кўргазма мавзусига бевосита тааллуқли бўлмаган бундай ижод намуналари рўйхатини яна да-

вом эттириш мумкин. Ваҳоланки, намойиш ташкилотчилари бу масалада алоҳида эътибор қаратиши, ҳатто мавзуга дахлдор асарларни ҳам синчковлик билан саралаб, услуб ва савия жиҳатдан уйғун ишларни жамлашга ҳаракат қилиши зарур эди.

Масалан, намойиш залининг чекка бир қисмида истеъдодли рассом Жамол Усмоновнинг “Лисон ут-тайр” сарлаҳвали асарига кўзимиз тушди. Саҳрода ёлғиз қолган Мажнун янглиф

фалсафасига бағишланган қизиқарли ишлари борлиги мухлисларга яхши маълум. Намойишда уларга жой топилмагани ажабланарли хол. Ушбу фикрни Медат Кагаровнинг “Сабаъ сайёр” асари ҳақида ҳам билдириш мумкин.

Кўргазманинг очилиш маросимида ташкилотчилар намойиш халқимизнинг икки муҳитидан ажралиб турувчи бу асар қандай вазирлик бажарайтгани қоронғи. Гарчи мушоадага чорловчи кийфига эга бўлса ҳам тартибсиз тузилган экспозиция ушбу рангтаасвир намунасига том маънода соя солган. Ҳолбуки, Ж.Усмоновнинг ҳазрат Навоий ижоди, тасаввуф

НАВО ОЛАМИДА

Тасвирий санъат галереясида таниқли хайкалтарош Дамир Рўзиевнинг “Навоий наволари” деб номланган кўргазмаси очилди. Экспозициядан муаллифнинг хайкалтарошлик ва рангтаасвир асарлари ўрин олган. Ҳазрат Навоийнинг султони кийфасини яратиб ҳамма ижодкорга ҳам насиб этавермаган. Дамир Рўзиев узоқ йиллар тарихий ўрганиш ва тинимсиз изланишлар натижасида бунга мўъассар бўлди. Ижодкорнинг “Навоий хайкали ва Занжирбанд шер”, “Навоий”, “Хумо-Семург” каби хайкалтарошлик асарлари томошабинларда катта таассурот қолдирди. Айниқса, Навоий ва мусикачилар кийфаси акс этган хайкалтарошлик мажмуаси барчада хайрат уйғотди. Ҳазрат Навоийни ўраб турган фаришталар афсонавий эмас, балки унинг ғазаллари асосида айтиладиган мақом ижрочилари — Коммуна Исмоилова, Барно Исҳоқова, Берта Давидова, Ҳабиба Охунова ва Муножат Йўлчиевалардир. Рассом ушбу композицияни яратишда Маҳмуд Музаҳҳиб миниатюрасидан таъсирланганини таъкидлаб ўтди. “Навоий ва мақомчилар хайкалтари бронзадан бўлиб, уларга ранглар билан жило берилган. Бу мураккаб жараённи рассом аъло даражада бажарган”, — дейди Ўзбекистон халқ устаси Баҳодир Нийёзов.

С.ҚОСИМОВА

Нигора УМАРОВА, журналист

Мулоҳаза

биан ҳамкорлини йўлга қўйиши, профессионал санъатшунослар билан бахslashат томошабинлар эътиборига энг сара асарлар ҳавола этиши зарур эди. Узоққа бормайлик, Алишер Навоий номидаги адабиёт музейидаги нодир рангтаасвир асарлари бу кўргазмадан нега ўрин олмади? Ахир маъмур музейида халқимизнинг улғур шоирларига бағишланган алоҳида бўлимлар мавжуд-ку! Бу ҳолат тасвирий санъатимизда мутафаккир аждодларимиз образини гавдалантириш борасида олиб борилаётган изланишлар ҳақида томошабинларда нотўғри тасаввур ҳосил қилмайдими?

Ҳазрат Алишер Навоий ҳамда Заҳриддин Муҳаммад Бобур кўпга буюк мусаввирларга ҳомийлик қилиб, жаҳон санъатида катта из қолдирган Ҳирот ва Ҳиндистон миниатюра мактабларининг шаклланишига салмоқли ҳисса қўшишга тарихдан яхши маълум. Ўз даврининг етуқ маърифатпарварларига айланган бу икки улғур шоир тасвирий санъат аҳамиятини теран англаб, ушбу ижод турини ривожлантиришни маънавий бурчлари деб билишган. Халқимиз тарихи, миллий маданият меросимизни ўрганишга эътибор тобора кучайиб, халқро миждасида авж олаётган айни кунда буюк аждодларимизга хос маънавий масъулият ҳисси бизни ҳам тарқ этмаслиги лозим. Жумладан, улғур аллома ва мутафаккирларимизга бағишланган рангтаасвир кўргазмалари қўлаи ва савияси жиҳатдан мукамал бўлиши замон талаби. Ўзбекистон давлат Санъат музейи бу борадаги изланишларини давом эттириб, илҳомий натижаларга эришишига ишонамиз. Музей нодир асарлар ҳазинасига эгаллигига шубҳа йўқ. Амма бу хазинадан тўғри фойдалана билиш ҳам катта маҳорат.

Азиз ИМОМОВ, “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетаси махсус муҳбири

